

FF UK pomáhá Ukrajině: bezplatnou výukou češtiny, tlumočením, překlady i hledáním řešení pro lidi, kteří se ocitli „mimo systém“

Způsobů, jakými se zaměstnanci a studenti FF UK zapojují do dění od započetí ruské invaze na Ukrajinu, je obrovské množství. Jejich energie vkládaná do pomoci lidem prchajícím před válkou přitom neochabuje: systematizuje se.

Začalo to šokem a sdílenou tabulkou nabídek pomoci rozeslanou téměř sedmi tisícům zaměstnanců a studentů FF UK. Tabulka se začala rekordním tempem naplňovat: akademici a studenti dali k dispozici volné ubytovací kapacity, vybrali peníze, shromáždili materiální pomoc a nabídli svůj čas a schopnosti, aby lidem prchajícím před ruskou agresí usnadnili první dny v cizí zemi.

Živelná fáze shromažďování zdrojů a kapacit na FF UK skončila – přicházíme proto s přehledem poskytované pomoci, s programy, které běží na podporu Ukrajiny, a s několika projekty, které si kladou za cíl pomáhat Ukrajincům napříč věkovými kategoriemi i životními situacemi. Tento výčet bohužel (naštěstí) není úplný, protože způsobů, jakými společenství kolem FF UK pomáhá, je mnoho: všem jeho členům za jejich dobrou vůli znovu děkujeme a věříme, že nám případné opomenutí nebudou mít za zlé.

V akci ode dne jedna

Ukrajiniisté a rusisté z Ústavu východoevropských studií FF UK (ÚVES FF UK) se ocitli pod obrovským nápořem již v prvních hodinách po vypuknutí války: jejich jazykové kompetence i

osobní kontakty začali z minuty na minutu intenzivně využívat kolegové, známí i instituce mimo univerzitu. Jejich pohotovost si v počátcích invaze vyžádala zejména nutnost komunikovat s ukrajinskými, ruskými i běloruskými studenty, souběžně s ní však vyvstala potřeba začít vstupovat do veřejného prostoru s informacemi týkajícími se širších souvislostí ruského útoku na ukrajinské území. Odborníci z ÚVES FF UK proto od 24. února 2022 nepřetržitě komunikují s médii o jeho historickém, kulturním i politickém kontextu a vystupují rovněž s mimořádnými přednáškami.

Ve středu koordinace praktické pomoci se ocitla odbornice na ukrajinskou literaturu Mgr. Tereza Chlaňová, PhD., která od počátku konfliktu blíže spolupracuje s 10 až 15 současnými i bývalými studenty ÚVES FF UK. Počet aktivních mladých lidí je však mnohem vyšší.

„Studenti se od počátku války zapojují do obecných charitativních aktivit, kam patří zprostředkovávání ubytování pro uprchlíky, sbírky hmotné pomoci i asistence s vyřizováním dokumentů. Hlavně však využívají svých jazykových kompetencí – uplatňují se především jako komunitní tlumočníci,“ říká Tereza Chlaňová. Studenti podle ní pracovali zejména v druhdy přetíženém Kongresovém centru v Praze, posléze v KACPU ve Vysočanech a na Hlavním nádraží, ale tlumočili například i v dětském domově pro cizince, přímo v ukrajinských rodinách nebo v rámci jazykové podpory poptané Českou televizí.

„Protože jsme věděli, že zapojení studentů do amatérského tlumočení je velké, FF UK ve spolupráci s neziskovou organizací Slovo 21 zorganizovala dva běhy tlumočnických rychlokurzů pro ruštinu a ukrajinštinu,“ říká Tereza Chlaňová o vzdělávací aktivitě, která jazykovou asistenci zefektivňuje. „V současné době připravujeme ve spolupráci s nadací Ludvíka Štíky kurzy ukrajinštiny pro začátečníky, v nichž využijeme odborných kompetencí čtyř lektorek, které přišly v nedávné době z Ukrajiny do ČR jako uprchlice. Kurzy jsou určené zaměstnancům a studentům fakulty a budou se konat v průběhu

června.“

První kroky v České republice

[Česko-ukrajinský
obrázkový slovníček
pro ukrajinské
děti od 6 do 13 let]

V oblasti překladu se studenti a odborníci z ÚVES angažují ve prospěch celé řady organizací. Stranou však nezůstávají ani překlady literatury, v současnosti zvláště pro děti – hry pro loutkové divadlo Bubeníček, překlady pohádek a podobně.

Mezi další dobročinné aktivity ÚVES patří výuka češtiny pro jednotlivce i skupiny, organizace i účast na kulturních projektech (např. studenty organizovaný Den Ukrajiny, plánovaná je účast na Knihexu a Světě knihy). Praktického využití dojdou i výsledky dřívější badatelské práce. „Na základě obhájené diplomové práce naší studentky Marharyty Venychenko jsme ve spolupráci s Českou asociací ukrajinistů i bývalými studenty vytvořili databázi překladů ukrajinské literatury do češtiny a dali ji k dispozici široké veřejnosti. Zkušenosti nasbírané na seminářích ukrajinské literatury jsme pro změnu zúročili při hodnocení ukrajinských knih pro česká nakladatelství,“ říká Tereza Chlaňová. „S nakladatelstvím Klett jsme spolupracovali na přípravě výukových materiálů, například na česko-ukrajinském obrázkovém slovníčku První kroky v České republice. Ve spolupráci s naší absolventkou se chystá i slovenská verze,“ říká ukrajinistka a dodává, že mnoho drobnějších aktivit se do žádné z načrtnutých kategorií nevejde.

Čeština jako první pomoc – a bez kurzovního

O schopnosti exportovat češtinu a českou kulturu do světa v případě Ústavu bohemistických studií FF UK (ÚBS FF UK) nikdo nepochybuje; zkušenosti s výukou češtiny pro cizince a zmírňování případných kulturních šoků už vydaly na několik rozhovorů, třeba tady a tady. Lingvistka a bohemistka Mgr. Svatava Škodová, Ph.D., ředitelka ÚBS FF UK, ovšem s kolegy vyvinula enormní úsilí, aby byla jejich expertiza co nejdříve dostupná ukrajinským uprchlíkům.

Do měsíce od vypuknutí války – přesněji k 21. březnu 2022 – se jim podařilo otevřít 10 nových kurzů češtiny po 90 minutách, jež navštěvuje víc než sto lidí z Ukrajiny. Většina z nich probíhá prezenčně, ale několik on-line kurzů běží i ve večerních hodinách. „Všechny kurzy jsou dobrovolnické a vyučující za ně nedostávají žádnou odměnu. Do výuky se zapojili členové Ústavu bohemistických studií, doktorandi spjatí s ÚBS i naši studenti. Posluchačky bakalářského programu Bohemistika pro cizince, T. Solomadina a Z. Lyubonka, nám od počátku vydatně pomáhaly s formulací textů v ukrajinštině a s tlumočením, všechny kurzy ve svém volném čase a také bez jakékoliv finanční odměny administruje Mgr. Ivana Skenderija, která od vyhlášení kurzů odpověděla už na stovky e-mailů,“ říká Svatava Škodová.

„Od 2. května v rámci našeho programu Česká studia probíhá také intenzivní kurz českého jazyka pro ukrajinské stipendisty v programu *free movers* a pro stipendisty Nadace Borise Němcova. Kurz vede bývalá studentka Ústavu bohemistických studií Mgr. Světlana Namestnikova. Kurz poběží do konce září a účastní se jej 15 studentů. Věříme, že díky intenzitě výuky se někteří studenti naučí česky natolik, že budou v září schopni úspěšně složit dodatečné přijímací zkoušky na vysokou školu a začít studovat v ČR,“ říká bohemistka, podle níž je po počátečním stresu v kurzech skvělá atmosféra. „Další podporu chystáme v rámci Letní školy

slovanských studií (LŠSS), na niž přednostně získalo stipendium výrazně vyšší množství ukrajinských stipendistů," uzavírá bohemistka, která zároveň vede i LŠSS.

Co ještě bohemisté dělají?

- Kromě výuky v kurzech, které probíhají na půdě FF UK, se lektori ÚBS zapojili do dalších kurzů v jazykových školách a komunitních centrech v místě jejich bydliště.
- Pro výuku ukrajinských dětí mladšího školního věku se ve velké míře používá učebnice *Domino*, jejíž autorkou je Svatava Škodová. Bohemisté proto na začátku války uspořádali několik workshopů, jak s učebnicí pracovat, ale i přednášku „první pomoci“ pro učitele ukrajinských dětí. Proběhlo několik metodických přednášek o výuce češtiny bez zprostředkovacího jazyka i o specifikách výuky jazyka v kurzech pro běžence, tedy pro posluchače v extrémně náročné psychické situaci.
- Intenzivně pracují na dokončení učebnice *Klikni na to!* Jejími autory jsou Mgr. Adrian Zasina a Mgr. Pavlína Vališová. Učebnice byla původně určena studentům Letní školy slovanských studií, ale po úvodním testování vyjde také oficiálně – její metodické zpracování je vhodné právě pro ukrajinské rodilé mluvčí. Zvláštností učebnice je, že vznikala jako online výukový materiál: je postavena na využití autentických podkladů tištěných, audiálních, na videomateriálech, pracuje také s databází Českého národního korpusu. Uživatelům jsou materiály dostupné prostřednictvím prokliků v elektronické verzi nebo pomocí QR kódu v materiálu tištěném.
- Pomoc potřebují i čeští učitelé: bohemisté zvažují přípravu kurzu v rámci programů celoživotního vzdělávání zaměřeného na metodiku výuky češtiny pro ukrajinské děti.
- K dispozici je také nová fonetická aplikace ProCzeFor, již mohou zdarma používat všichni zaměstnanci a studenti Univerzity Karlovy. Slouží výuce fonetiky nerodilých

mluvčí češtiny. Je k dispozici všem, kdo ukrajinské uprchlíky učí česky, ale mohou s ní samostatně pracovat i sami studenti.

- Svatava Škodová ještě dodává: „V současnosti chybí kompletní přehled materiálů pro výuku češtiny, včetně zmapování jejích specifik. Zadala jsem proto jednu bakalářskou a diplomovou práci s tímto tématem. Doufám, že v příštím roce touto dobou budu moci MŠMT a všem školám poskytnout jejich soupis, aby instituce věděly, kam sáhnout.“

ProCzeFor

PRONUNCIATION OF CZECH FOR FOREIGNERS
VÝSLOVNOST ČEŠTINY PRO CIZINCE

Z pandemického doučování k

válce

Akutní vlnu požadavků na okamžitou pomoc, ale i enormní poptávku po výuce češtiny zmiňuje i ředitelka Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK (ÚČJTK FF UK) Mgr. Kateřina Šormová, Ph.D. „Díky pandemii jsme měli v přípravě kurzů trochu náskok, protože naši studenti měli zkušenosti s dobrovolnickým doučováním češtiny pro děti z jiných zemí. Výuku jsme tedy měli trochu organizačně podchycenou. Znovu jsem proto oslovila naše studenty. Byli úžasní a přes 80 z nich projevilo ochotu se zapojit. První okamžiky byly samozřejmě živelné i u nás: nejdříve se nám dařilo utvářet dvojice, pak menší skupinky českých dobrovolníků a Ukrajinců,“ popisuje Kateřina Šormová, která první dny trávila převážně s telefonem v ruce při propojování známých s nově příchozími.

„Zkrátka se však začalo ukazovat, že potřeby lidí, kteří k nám proudí, nejsme schopní naplňovat v polosoukromém režimu, v první polovině března se také začaly ozývat školy, že k nim v pondělí nastoupí tři, ale také třeba osm ukrajinských dětí, které budou potřebovat pomoci se zapojením do kolektivu i do

výuky," říká Kateřina Šormová. Studenti ÚJČTK FF UK se proto vydatně angažovali v adaptaci i doprovázení dětí.

„Snažili jsme se také vycházet vstříc vedení Prahy 7. Jednou se nám třeba ozvali, že během hodiny potřebují sehnat dobrovolníky, aby zvládli servírovat večeři 80 dětem projíždějícím Českem," vybavuje si Kateřina Šormová. Takto nečekaných a na odbavení náročných požadavků však naštěstí po čase ubylo, a proto bylo možné začít plánovat strukturovanější aktivity.

„Otevřeli jsme dva skupinové kurzy pro dospělé, k tomu učíme ještě několik trojic a čtveřic. Dlouhodobě to ovšem není udržitelné. Naštěstí se však začínají objevovat vhodné grantové příležitosti – začínáme proto plánovat kurzy vedené profesionálním lektorem, který dostane honorář, ale výuka bude zdarma. Na léto máme v přípravě tři kurzy pro děti, od podzimu chystáme další kurzy pro mládež i pro dospělé," říká. Z jejích zkušeností také plyne, že jednou z nejužitečnějších forem podpory je metodická práce s českými učiteli. Ti musejí v nové situaci zvládnout nejen prostou komunikaci s dětmi, ale také jim pomoci s učením češtiny coby cizího jazyka.

„Když českým učitelům pomůžeme, dostaneme se nakonec k většímu počtu potřebných, než kdybychom měli ambici přímo vyučovat velké počty ukrajinských uprchlíků," říká Kateřina Šormová, která se sama metodice věnuje. Na ÚJČTK právě končí čtvrtý běh metodického kurzu Vyučování češtiny jako druhého jazyka, od podzimu bude otevřen další.

Výuka češtiny a příprava dalších běhů metodických kurzů probíhá ve spolupráci s Kampusem Hybernská a prohlubuje se po boku Ústavu jazykové a odborné přípravy UK v těsné spolupráci s Magistrátem hlavního města Prahy, který je zřizovatelem pražských škol. Společné aktivity akademické obce s vedením města přibližuje společné prohlášení rektorky UK Mileny Králíčkové, děkanky FF UK Evy Lehečkové a předsedkyně Výboru pro školství pražského zastupitelstva Mariany Čapkové.

Další ze životních situací, které potřebují ukrajinské děti řešit, není jen zápis nebo nástup na základní školy – v uplynulých týdnech bylo třeba pomoci řadě dětí s urychlenou přípravou na přijímací zkoušky na střední školy. „Náctileté děti z Ukrajiny neměly čas na to, aby se připravily na přijímačkový test, jejich typ víza jim zároveň umožňuje, aby 90 dnů od příchodu do hostitelské země nechodily do školy. Až po prázdninách tedy uvidíme, jaká je jejich situace, kolik jich nastoupí na střední školu a jak na tom budou s češtinou,“ uzavírá Kateřina Šormová.

Archeologové zasahují na soutoku Labe a Vltavy

S jiným typem osobního nasazení se do zmírňování následků uprchlické vlny zapojil Ústav pro archeologii FF UK. Archeologové do pomoci vložili svou základnu v Mělníce, která původně sloužila jen pro krátkodobé ubytování studentů při archeologických výzkumech. Zásadní investicí však byla jejich ochota dům vlastnoručně upravit a dovybavit: díky podpoře studentského spolku Archeoffuk a Archeologického ústavu AV ČR mělnickou základnu přeměnili v útulný příbytek pro ukrajinské studenty a maminky s dětmi.

Přijďte studovat na FF UK, pomůžeme vám

Jednou z nejefektivnějších metod pomoci v každé krizi je finanční podpora – a úleva od byrokracie, která by za standardních okolností mohla dělat dojem, že „taková věc není možná“. Od začátku ozbrojeného konfliktu na Ukrajině přijala

naše fakulta více než 40 studentů a studentek z Ukrajiny. Naprostou většinu z nich tvoří takzvaní freemoveři – tedy ti, kteří jsou stále studenty ukrajinských univerzit, ale nemohou v současné chvíli pokračovat ve studiu ve své rodné zemi.

Filozofická fakulta UK se navíc spojila s Nadací Borise Němcova za svobodu a Ziminovou nadací a v dubnu 2022 vyhlásila pět dvouletých stipendií pro ukrajinské občany a občanky. Ta jsou určena pro mladé lidi do 26 let, kteří v současnosti nestudují na žádné jiné vysoké škole – většinou se jedná o osoby, které během počátku válečného konfliktu dokončovaly poslední ročník střední školy, přičemž nemohli, i přes svou motivaci, navázat studiem na vysoké škole. Podobně jako tomu je u programu „free mover“ pro ukrajinské občany, pojí se ke stipendiu Borise Němcova měsíční finanční podpora ve výši 15 tisíc korun. FF UK tak všem poskytuje možnost prohlubovat své znalosti a dovednosti na spřízněných oborech.

V polovině června 2022 se zástupci vedení FF UK – proděkanka pro studium a přijímací řízení Andrea Hudáková, proděkan pro zahraničí Milan Žonca a proděkanka pro vnější vztahy a celoživotní vzdělávání Michaela Slussareff – setkali s freemovery z Ukrajiny a stipendisty Borise Němcova. Celé setkání probíhalo v českém jazyce a i přes velice krátký pobyt v České republice byli všichni zúčastnění schopni porozumět a mluvit česky. Cílem bylo nejen osobní seznámení s našimi novými studenty a studentkami, ale i zjišťování, zda nepotřebují další podporu. Všichni zúčastnění jsou velice motivováni možnostmi dalšího studia na fakultě, proto jim byly zodpovězeny všechny dotazy týkající se dodatečného a mimořádného přijímacího řízení na fakultu, které se bude konat na konci letošního srpna.

V současné době mají za sebou všichni tito studenti již téměř dva měsíce intenzivní výuky českého jazyka. Nastoupili za velmi komplikovaných životních podmínek, kdy museli rychle opustit svou zemi a adaptovat se na novou situaci. Svatava Škodová, ředitelka Ústavu bohemistických studií, na který

většina studentů na kurzy dochází, doplňuje: „Pokud si představíte dané okolnosti, není to určitě ideální začátek, jak se vrhnout do vysokoškolského studia v cizí zemi a koncentrovaně se soustředit; čtyři hodiny intenzivně pracovat ve škole v semináři a následně pokračovat doma, protože pro studium na vysoké škole je nutná minimálně dokončovaná jazyková úroveň B1, příhodněji však úroveň B2 podle Společného evropského referenčního rámce. Musím ale říct, že naši studenti se do studia vrhli se zarputilostí, jakou bychom si přáli i v dalších kurzech. Už po měsíci bylo jasné, že se jazykově posunují tak, že je skutečně možné, aby se jazykově připravili natolik, aby na konci srpna či začátku září zvládli dodatečné přijímací řízení v češtině.“

„Studenti za sebou mají první fázi přípravy, během níž se jim věnovala lektorka anticipující zvláštnosti interferencí mezi ukrajinštinou a češtinou a byla připravena vysvětlovat v případě potřeby paralelně ukrajinsky,“ doplňuje Svatava Škodová. „V další fázi výuky počítáme jednak s intenzivním nácvikem češtiny v Moodle kurzu, jednak ale také se změnou lektora, který se již bude zaměřovat na komplikované gramatické i lexikální jevy bez jejich prezentace na pozadí ukrajinštiny. Ukrajinským studentům přejeme, aby ve svém nasazení nepolevili. Zatímco si ostatní studenti budou užívat letního volna, je čeká stále stejný pracovní režim.“

Jako zástupci Filozofické fakulty jsme velice hrdí, že můžeme tímto způsobem pomáhat mladým a motivovaným lidem na jejich cestě za hodnotným vzděláním. Konkrétně také děkujeme Renatě Jamin ze Zahraničního oddělení FF UK, Ivaně Skenderija z programu Czech Studies a všem dalším osobám, které našim ukrajinským studentům pomáhají ve formálních a administrativních úkonech, protože jde mnohdy o aktivity, které jsou nad rámec jejich běžné agendy.

Nenecháme zdravotníky a zdravotnice uklízet

Otázku, jestli ukrajinské uprchlíky v Česku čeká dobrá

budoucnost, anebo přinejmenším srovnatelné šance, jaké měli doma před vypuknutím války, si položila lingvistka a didaktička Iveta Čermáková z 3. LF UK, odbornice na výuku lékařské češtiny pro cizince. Před dvěma měsíci ji napadlo, že by bylo dobré urychleně připravit základní učebnici lékařské češtiny, která by vycházela z ukrajinštiny – bylo zřejmé, že mezi uprchlíky je mnoho žen, které by se mohly uplatnit ve zdravotnictví, ale s jejich angličtinou to nebude slavné.

Iveta Čermáková proto rychle vytvořila pracovní skupinu, jejímiž členkami jsou dvě české zdravotní sestry, dvě ukrajinské rodilé mluvčí a coby editor v ní figuruje prof. Petr Čermák, lingvista a ředitel Ústavu románských studií FF UK. Pro nakladatelství Karolinum v těchto dnech dokončují m-knihu (tzn. interaktivní elektronická kniha) Лікуємо чеською. Чеська мова для медсестер та інших медичних працівників – *Léčíme česky. Čeština pro sestry a jiné zdravotníky.*

Učebnice bude k dispozici zdarma na webu, kolektiv autorů ovšem plánuje i její tištěnou verzi. Nápad prakticky pomoci ukrajinským zdravotníkům, kteří uvažují o životě a kariéře v Česku, se v text přetavil v rekordním čase 2,5 měsíců a je zároveň skvělou ukázkou mezifakultní spolupráce.

